

Nedopatřením pronikl do textu (s. 180) nesmyslný číselný údaj o 892 založených klášterů v českých zemích do roku 1300. Následující tabulka (s. 182) ostatně uvádí správný součet 92. Nesprávné je označení Vršovce Nemoje, donátora vyšehradské kapitule z počátku 12. století, za libického kastelána (s. 48). Namísto vypočítávání spíše menších chyb, které bychom často mohli označit za písarské či tiskové (zvláště v odkazech na českou literaturu), uzavřeme konstatováním, že opravdu závažných selhání se autor nedopustil a nic podstatného neopomenul, jedině snad s výjimkou polosoukromé fundace sázavského kláštera, která by si alespoň zmínku přece jen zasloužila, zvláště když pozdější založení tohoto typu (Vilémov, johanité na Malé Straně) jsou uvedena.

Fundovaný výklad, opatřený adekvátním poznámkovým aparátem a doplněný přehlednými tabulkami (I. hlavní šlechtické fundace ve 12. a 13. století, II. nejstarší velmožské donace do konce 12. století, III. nejstarší sporné donace, tj. uvedené v listinných falzech), mapou (velmožské donace v Čechách a na Moravě ve 12. a 13. století), obrazovou přílohou a nezbytným seznamem pramenů a literatury, jako by byl určen spíše českému čtenářskému publiku. Kniha by si tedy rozhodně zasloužila překlad do češtiny.

Petr Kopal

E. J. Reitz – E. S. Wing: Zooarcheology. Cambridge manuals in archaeology. Cambridge University Press, Cambridge 1999. 455 str.

Publikace vydaná v sérii příruček pro archeology je dílem dvou amerických autorek, jejichž zaměstnaní je s archeozoologií úzce spjato. Zabývá se, především z metodologického hlediska, nálezy tvrdých tkání zvířat (kostí, zuby, lastury, schránky). Přestože publikace představuje archeozoologii jako obor obecně, je řada příkladů brána z oblasti Ameriky.

Text je rozdělen do jedenácti kapitol a čtyř appendixů. V prvních dvou kapitolách je pojednáván obsah, historie, teoretické pozadí a smysl oboru archeozoologie (název archeozoologie je používán v Evropě, Asii, Africe a v terminologii mezinárodní organizace ICAZ, název zooarcheologie používá především americká literatura). Dozvíme se i další terminologické zpřesnění: např. anglický pojem *specimen* je používán pro jakýkoli fragment (fragment i celou kost), zatímco pod termínem *element* je chápána celá anatomická jednotka (tudíž vždy celá kost). Archeozoologie je mezioborová disciplína, zajímavý je výčet všech oborů a specializací,

kteří se na archeozoologii podílejí nebo s ní spolupracují (přes dvacet). Třetí kapitola rozebírá s pomocí konkrétních příkladů základní biologické principy a pojmy, čtvrtá pak ekologické aspekty archeozoologie. V těchto oddílech jsou např. popisovány některé anatomické charakteristiky a rozdíly, nutno ale upozornit, že kapitola představuje pouze úvod do archeozoologické praxe. Nenajdeme zde konkrétní určovací klíče, atlasy ani praktické poznatky (na ty je odkázáno v bohatém seznamu literatury). Pro českého čtenáře mají jen malou použitelnost údaje týkající se mořských zvířat a dalších cizokrajných druhů (morfologie a ekologie mlžů, ježovek, cizokrajných ryb atd.), které tvoří relativně velkou část textu.

V páté kapitole se čtenář seznámí s problematikou, kterou lze shrnout do pojmu tafonomie. Zahrnuje způsob vzniku depozit a všechny procesy, které je mohou ovlivnit (okus a rozvlečení šelmami, činnost mrchožroutů a dekompozitorů, kuchyňské zpracování, opálení, abiotické podmínky jako pH půdy atd.). Všechny tyto procesy mění původní stav a složení souboru, a tím zkreslují a ovlivňují výsledek archeozoologického bádání. Autoři připomínají nutnost rozdílného přístupu k různým typům souborů: nálezy ze sídlišť a domů; nálezy z řeznických pracovišť a řemeslných dílen; záměrně pohřbená zvířata. Důležitou roli pro konečný vědecký výsledek hraje samozřejmě způsob archeologického výzkumu (velikost souboru, prosivání atd.). Zajímavý je např. popsání experiment, který ukazuje, jak velká část původního množství kostí zůstane zachována při vystavení biotickým podmínkám (po šesti měsících zůstala na původním místě jen 2 % z původního množství volně vystavených kostí, pokus byl prováděn v Austrálii). Studium zvířecích kostí lze rozdělit do tří fází: identifikace (sběr primárních dat), analýza (sekundární data) a interpretace. Pro znázornění pracovního postupu je v knize použit „hypotetický“ soubor kostí vytvořený na základě skutečně analyzovaných lokalit v oblasti jihovýchodu USA z období po kolonizaci Ameriky.

Šestá kapitola se zabývá primárními daty, tedy údaji vyčtenými přímo z kostí (počet fragmentů, druh zvířete, přítomnost anatomických částí, modifikace a patologie, údaje o pohlaví a stáří, metrika). Sedmá kapitola pojednává o sekundárních datech, která jsou více subjektivní a méně popisná. Zahrnují odhad velikosti těla jedince z metrických údajů, věkovou strukturu populace, poměr pohlaví, relativní zastoupení druhů, zastoupení anatomických částí. Za velmi hodnotné lze považovat podrobný popis a rozbor různých kvantifikačních metod (minimální počet jedinců – MNI, počet fragmentů –

NISP, odhad váhy) a indexů (*food utility index* atd.). Je upozorňováno na problémy, jež s tímto tématem souvisejí. Například porovnávat počet fragmentů mlžů, kteří mají jen dvě lastury, s obratlovci, kteří mají několik desítek kostí, je zkrslující. Podobně může být nerovné porovnávání zastoupení prasete (má více zubů a více metapodií) s ovci (méně zubů a méně metapodií) nebo velkých a malých druhů obratlovců (drobné kosti se hůře zachovávají a hůře se nalézají). Problémy také nastanou, je-li kost rozlámaná na kusy a spleená (započítat ji jako 1, nebo více fragmentů?). Výrazně změny druhové zastoupení prosívání (často silně vzroste zastoupení ryb). Celkovou váhu pro jednotlivý druh lze vypočítat dvěma způsoby: zjistit počet jedinců a vynásobit ho známou váhou jednoho jedince, nebo zjistit celkovou váhu kostí příslušného druhu a dopočítat celkovou váhu (kostí tvoří u savců v průměru 17 % váhy těla).

V osmé kapitole je rozebírán vztah člověka ke zvířatům jako k lovné zvěři (způsob lovu atd.), různé socioekonomické a časoprostorové vztahy (výživa, sezonalita, struktura sídlišť atd.), které už jsou z velké části v kompetenci archeologů. Devátá kapitola načrtává průběh domestikace a uvádí zajímavé příklady z prehistorie a historie. Obsahuje i přehlednou tabulku s nejstaršími známými doklady domestikace jednotlivých domácích druhů. V desáté kapitole je pojednáván vztah člověka k přírodnímu prostředí a způsob jeho ovlivňování.

Publikace svou formou a rozsahem představuje metodologický úvod do oboru archeozoologie a obsahuje i vybrané výsledky dosavadního archeozoologického bádání. Přestože je vytvořena americkými autory, může posloužit jako učebnice nebo jako příručka pro archeology, archeozoology a další zájemce i v našem regionu. Vedle obecného rozboru archeozoologie jako oboru zde čtenář nalezne i řadu konkrétních a prakticky použitelných informací, tabulky a obrazové tabule a zejména bohatý výčet odkazů na další práce (zhruba 1000 citací).

René Kyselý

Jaroslava Ruttkayová: Skvosty dávnovekého Slovenska. Sprievodca po expozícii. Jewels of Ancient Slovakia. A Guide to the Exhibition. Kleinodien der urzeitlichen Slowakei. Begleiter der Exposition. Ponitrianske múzeum v Nitre, Nitra 2000 (2002). 48 strán, 15 obrázkov.

Reštitúcie majetkov, ku ktorým došlo po novembri 1989, sa veľmi negatívne dotkli tak Archeologického ústavu SAV, ako aj Ponitrianskeho múzea v Nitre. Obe inštitúcie museli opustiť svoje doteraj-

šie dlhoročné pôsobiská v priestoroch Nitrianskeho hradu a tzv. Veľkého seminára v Nitrianskom Hornom meste. Zároveň s tým došlo k zrušeniu klenotnice archeologických nálezov z výskumov AÚ SAV v priestoroch Nitrianskeho hradu, ako aj stálej archeologickej expozície Ponitrianskeho múzea.

Ponitrianske múzeum našlo svoje nové sídlo v priestoroch bývalého Mestského národného výboru. Nová reprezentačná archeologická expozícia s názvom „Skvosty dávnovekého Slovenska“, zachováva si charakter klenotnice, vznikala vďaka spolupráci Ponitrianskeho múzea v Nitre a Archeologického ústavu SAV v Nitre od sklonku roku 1992 do septembra roku 1993. Tvorí ju vyše 2000 najvzácnejších exponátov mimoriadnej materiálovej a estetickéj hodnoty z celého územia Slovenska. Tieto boli získané práve dlhodobým archeologickým výskumom. V snahe o vyniknutie krásy jednotlivých nálezov sa autori expozície snažili minimalizovať sprievodný text. Aby nedošlo k narušeniu estetického zážitku väčšími či menšími popismi s názvami lokalít a datovaním, boli jednotlivé exponáty len očíslované. Prvotný plán bol, aby návštevník informácie o nálezoch nachádzal v katalógu, ktorý by si mohol zakúpiť v predajni múzea. K jeho vydaniu však v dobe zahájenia výstavy nedošlo. Dlho očakávaný katalóg „Skvosty dávnovekého Slovenska“, vydaný s finančnou podporou Mestského fondu kultúry PRO NITRA, sa dostal do rúk tých, ktorí naň netrepežlivo čakali, dva roky po ohlásenom vydaní.

Rozsahom nevelká, na obsah informácií bohatá publikácia, bola jej autorkou J. Ruttkayovou, odbornou pracovníčkou Ponitrianskeho múzea v Nitre, rozdelená do dvoch častí. V prvej časti, v sprievodnom texte členenom v chronologickej postupnosti na jednotlivé kapitoly s názvami „Od paleolitu k neolitu“, „Prví roľníci“, „Na prahu éry kovov“, „Vítazstvo bronzu“, „Nový kov – železo“, „Počiatok doby dejinnej“, „Na hranici dvoch svetov“, „Vo víre sťahovania národov“, „Slovania na historickej scéne Európy“, „Pribinovo kniežactvo a ríša Svätoplukova“ a „Koniec Veľkej Moravy“ v slovenskom, anglickom a nemeckom jazyku, bol podaný základný prehľad pravekého, starovekého a včasne stredovekého vývoja Slovenska. Jeho autorka pri tom kladla hlavný dôraz na umelecký prejav človeka žijúceho na území dnešného Slovenska, na jeho vývoj a premeny. V každej z kapitol bolo upozornené na najvýznamnejšie a najzaujímavejšie nálezy. Časť z nich je priamo, čiernobielymi fotografiami, dostupná v texte. Druhú časť publikácie, v slovenskom jazyku, tvorí vlastný zoznam vystavených exponátov. U každého exponátu je uvádzaný jeho názov, mate-